

PHEGEA

driemaandelijks tijdschrift van de

VLAAMSE VERENIGING VOOR ENTOMOLOGIE

Afgiftekantoor 2600 Berchem 1

ISSN 0771-5277

Redaktiecomitee : F. COENEN (Brussel), B. GOATER (Bushey, England), Dr. K. MAES (Gent), Dr. K. MARTENS (Gent), A. OLIVIER (Antwerpen), W.O. DE PRINS (Antwerpen).

Redactieadres : W.O. DE PRINS, Diksmuidelaan 176, B-2600 Antwerpen (Belgium).

Uitgegeven met de steun van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap

Jaargang 18, nummer 2

1 juni 1990

Trekvlinders in 1989, zesde jaarverslag (Lepidoptera)

Eddy VERMANDEL

Résumé. Lépidoptères migrants en 1989 (sixième rapport) (Lepidoptera)
Rapport sur les migrants observés en Belgique en 1988. Un sommaire en langue française et anglaise a été ajouté en fin d'article.

Abstract. Migrating Lepidoptera in 1989, sixth report (Lepidoptera)
Report on migrants observed in Belgium in 1989. An abridged version in English and French is added at the end of the paper.

Vermandel, E. : Poorterslaan 118, NL-4561 ZN Hulst (Nederland).

Inleiding

Het aantal medewerkers aan het BTO is in 1989 licht gestegen. Dit is voornamelijk te danken aan de heer M. GILLARD die met enorme ijver de franstaligen aan het mobiliseren is. Van de 117 ingeschreven medewerkers zijn er inmiddels 28 franstalig. Zij zonden in via de heer GILLARD. Hij verzorgde de (uiteraard vertaalde) Nieuwsbrieven voor deze groep medewerkers en stuurde bedankbriefjes naar hen. Van onze franstalige coördinator ontvang ik vervolgens alle verzamelde gegevens en stelde hieruit het landelijk verslag samen. Verder zijn weer een twintigtal medewerkers geschrapt en eenzelfde aantal heeft zich aangemeld.

De halfjaarlijkse Nieuwsbrieven zijn trouw verschenen. In de voorjaars-Nieuwsbrief stond een uitgebreid discussiestuk over de «Indeling der Belgische Lepidoptera volgens herkomst en zwerfgedrag» van de hand van W. TROUKENS en samengesteld na een jarenlange mondelinge en schriftelijke discussie tussen de bestuursleden van het BTO. Het zesde jaarverslag is samengesteld met dit artikel als uitgangspunt. Hier en daar wordt aan dit voor het BTO belangrijke artikel nog een aanvulling en verbetering uitgevoerd. Daarna zal het in

Phegea gepubliceerd worden.

De 117 medewerkers stuurden gegevens in van een record-aantal personen : 164. Zeeuws-Vlaamse en enkele Luxemburgse waarnemingen zijn ook dit jaar weer in het verslag verwerkt.

Klimatologisch overzicht van 1989

Januari : Vrij zonnig, droog, normale temperaturen en zonneshijnduur. Zeer abnormaal lage waarde van gemiddelde windsnelheid.

Februari : Normale zonneshijn- en neerslagwaarden. Abnormaal zacht, ook 's nachts zeer zacht. De gemiddelde temperatuur van de winter 1988-1989 was de op één na hoogste van deze eeuw.

Maart : Abnormaal hoge temperatuurgemiddelden met vijf dagen boven 18°C. Teveel neerslag. Gemiddelde windsnelheid en zonneshijnduur waren normaal.

April : Zeer weinig zon, zeer nat, koud overdag en de laatste 4 dagen schadelijke vorst. Lage gemiddelde windsnelheid en normale temperaturen.

Mei : Zeer uitzonderlijk hoge zonneshijnduur (record), uitzonderlijk lage windsnelheid, uitzonderlijk hoog temperatuurgemiddelde (record), zowel overdag als 's nachts, abnormaal droog.

Juni : Zeer uitzonderlijk lage waarden van gemiddelde windsnelheid, zeer zonnig, uiteenlopende hoeveelheden neerslag, midden in de maand mooie zomerdroogte, gemiddelde temperaturen.

Juli : Weer uitzonderlijk lage waarden voor de gemiddelde windsnelheid, zeer zonnig, droog en warm. Normale waarden voor de zonneshijnduur.

Augustus : Wederom uitzonderlijk lage gemiddelde windsnelheid, meestal zeer zonnig, droog en warm. Normale waarden voor zonneshijnduur.

September : Uitzonderlijk lage gemiddelde windsnelheid, normale waarden voor de temperaturen, de neerslag en zonneshijnduur. Elf dagen boven 22°C.

Oktober : Uitzonderlijk hoge waarden voor temperatuur, normale waarden voor de neerslag, de gemiddelde windsnelheid en de zonneshijnduur. Vorst op 4 en 5 oktober.

November : Zeer zonnig, zeer droog, zeer warm, vanaf de 13e koude nachten, abnormaal lage gemiddelde windsnelheid.

December : Weer uitzonderlijk veel zon, een abnormaal neerslagtekort en normale temperaturen.

De trekvlinders

Bedoeld worden die soorten die uit het Middellandse-Zeegebied of de subtropen afkomstig zijn en in onze contreien worden opgemerkt. Deze soorten kunnen doorgaans in geen enkel stadium onze winter overleven.

1. *Colias hyale* (LINNAEUS)

Het onderzoek naar het trekgedrag van deze soort wordt erg bemoeilijkt door de verwarring die er bij vele medewerkers bestaat ten aanzien van het uit elkaar houden van *C. hyale* en *C. alfacariensis* RIBBE (*C. australis* VERITY). Van vele meldingen uit vroegere jaren moet dan ook in menig geval een vraagteken bij de determinatie worden geplaatst.

Ook in 1989 werden weer vele meldingen van *hyale* gedaan, maar 100% zekerheid is jammer genoeg niet in alle gevallen te geven. Zeker bij exemplaren die op zicht «in het veld» gedetermineerd werden. Onder bovenstaand voorbehoud volgen dan ook de volgende

meldingen : vanaf 15 mei werden op diverse plaatsen in de provincie Namen waarnemingen verricht. Van de tweede generatie werden exemplaren gemeld vanaf 29 juni t.e.m. 12 augustus.

Vindplaatsen : Luik: Bassenge, Wonck; Lux.: Laclaireau, Torgny; Namen: Ave-et-Auffe, Beauraing, Eprave, Froy, Leffe, Ham-sur-Sambre, Sosoye, Vaucelles.

Maandtotalen : mei 49; juni 1; juli 17; augustus 31

Jaartotaal : 98.

2. *Colias crocea* (FOURCROY)

Op 1 juli ving N. LORGE een mannetje te Ham-sur-Sambre (Namen). W. VAN POUCKE vond op 15 juli een rups te Deinze (O.Vl.). Hij heeft deze larve uitgekweekt en het imago bekomen. De derde een laatste waarneming was weer te Ham-sur-Sambre, nu een vrouwtje op 11 augustus (N. LORGE).

3. *Vanessa atalanta* (LINNAEUS)

Op 29 januari werd te Lamswaarde (Z.Vl.) een overwinteraar aangetroffen (J. DE BAKKER). Steeds meer waarnemingen (ook reeds begin 1990, zie *Phegea* 18 : 18) bevestigen dat de soort onder bepaalde omstandigheden blijkbaar in staat is hier te overwinteren. Toch blijven dit zeer grote uitzonderingen! Op 6 maart (de dag dat ook een Kolibriepijlstaart werd waargenomen) werd een mannelijk exemplaar gesignaleerd te Beveren-Waas (O.Vl.) (F. BEGIJN). De gunstige temperatuur was hier zeker debet aan. Op 15, 24 en 27 april werden weer *atalanta*'s gezien. Misschien de eerste echte migranten. De eerste 18 dagen van mei leverden slechts 8 waarnemingen op, maar vanaf 19 mei begon de bekende ononderbroken reeks waarnemingen. Tot begin juli kwamen de dagtotalen meestal niet boven de 10 stuks uit. Vanaf 3 juli namen de dagtotalen gestaag toe. 3 augustus bleek het hoogste dagtotaal van 1989 te noteren met 151 exemplaren. Opvallend is dat alleen 18 augustus met 113 stuks ook nog de 100 kon passeren. Het vlakke beeld dat zo kenmerkend was voor dit migratie-jaar was ook bij deze soort erg duidelijk. In september schommelden de dagtotalen rondom de 50 stuks. Zo'n dagtotaal is een optelsom van telkens ruim 20 medewerkers. Vanaf 26 september duikelden de aantallen stevig terug. De weersomstandigheden waren hiervan de oorzaak. Toch werd de soort de gehele maand oktober elke dag gezien, op 22 oktober nog 49 stuks door 14 medewerkers. Zelfs in november was de soort tot de einddatum haast elke dag present. Zeer goede dagen waren : 2 november met 26 stuks door 13 medewerkers, 3 november met 21 stuks door 8 medewerkers, 5 november met 18 stuks door 5 medewerkers en zelfs 12 november met 12 stuks door 6 medewerkers. Ongekend! Zelfs op 19 november werd de soort nog door 5 personen waargenomen. De laatste werd op 20 november gesignaleerd te Brussel (Schaarbeek) (P. DURINCK).

Maandtotalen : januari 1; maart 1; april 3; mei 32; juni 180; juli 981; augustus 1779; september 1541; oktober 317; november 126.

Jaartotaal : 3656.

4. *Cynthia cardui* (LINNAEUS)

Op 8 mei werden de eerste distelvlinders gezien in de Blankaart (Nieuwpoort) (K. DEMON). De rest van de maand mei leverde nog 7 dagen met waarnemingen op. Steeds ging het om enkelingen, behalve bij N. LORGE die op 28 mei 10 exemplaren waarnam te Ham-sur-Sambre (Namen). Ook in juni bleek de soort daar opvallend aanwezig : 8 stuks op de 6e en maar liefst 24 stuks op de 8e. Uit deze maand werden verder slechts vier exemplaren gemeld, door vier verschillende waarnemers op vier ver van elkaar verwijderde plaatsen. De eerste helft van juli leverde slechts 7 exemplaren op. Vanaf nu was de soort echter elke dag wel ergens present. Ook de maand augustus kende haast elke dag meldingen. Op de 14e werd de vlinder zelfs door 7 verschillende medewerkers gemeld met een gezamenlijk aantal van 10 stuks. In september was de helft van het aantal dagen bezet met waarnemingen. Maar niemand die twee vlinders op een dag waarnam. Na 28 september werd de soort nog slechts gezien op 25 oktober te Wilrijk (Antw.) (Fam. JANSSENS) en op 1 november te Ham-sur-Sambre (N. LORGE). Na de fantastische migratie in 1988 viel deze van 1989 dan ook bitter tegen.

Maandtotalen : mei 20; juni 36; juli 41; augustus 58; september 21; oktober 2; november 1.
Jaartotaal : 179.

5. *Rhometra sacraria* (LINNAEUS)

Bij een nachtvangst zat op 31 oktober een exemplaar van dit zeldzame spannertje op een witte muur vlakbij de lamp te Ursel (O.Vl.) (J. BRUSSELE). De vangst werd gedaan om 01.00 uur.

6. *Orthonama obstipata* (FABRICIUS)

Op de haast onmogelijk vroege datum van 8 maart ving G. GLABEKE in zijn tuin te St.-Denijs (W.Vl.) met de lichtval een exemplaar van deze kleine spanner.

7. *Agrius convolvuli* (LINNAEUS)

In augustus werd de windepilstaart respectievelijk gezien op de 18e te IJzendijke (E. BLAAKMAN), de 22e te Aardenburg (B. DE RUYTER) en de 30e te Anderlecht (W. TROUKENS). Tussen 3 en 21 september werden 5 stuks gevangen te Poppel (B. MISONNE). Een gaaf vrouwtje werd gevangen op 17 september te Zolder (J. WILLEMS). De laatste werd op 23 september naar de lamp gelokt te Han-sur-Lesse (B. MAES).

Vindplaatsen : Antw.: Poppel; Brab.: Anderlecht; Lim.: Zolder; Namen: Han-sur-Lesse; Z.Vl.: Aardenburg, IJzendijke

Maandtotalen : augustus 3; september 7
Jaartotaal : 10.

8. *Acherontia atropos* (LINNAEUS)

In 1989 werden er alleen rupsen van de doodshoofdpilstaart waargenomen. Op 14 augustus werd een rups gezien te Meetkerke (M. VAN OPSTAELE), drie dagen later 13 stuks in een aardappelveld te Fraipont (M. HOUYEZ) en tenslotte nog een rups in een aardappelperceeltje bij de heer D. SMEYERS te Reet op 24 augustus. Deze rups werd opgehaald door B. MISONNE en verpopte bij hem op 1 september. Uit deze pop kwam op 10 oktober een

prachtig exemplaar.

Vindplaatsen : Antw.: Reet; Luik: Fraipont; O.Vl.: Meetkerke
Jaartotaal : 15 rupsen.

9. *Macroglossum stellatarum* (LINNAEUS)

Op 6 maart werd de eerste kolibriepijlstaart waargenomen te Terneuzen (M. CAPELLO). Alhoewel we hier waarschijnlijk te doen hadden met een zeldzame overwinteraar, schreef het KMI te Ukkel :

«Zowel vanaf de 1e tot de 4e als van de 13e tot de 25e werd ons weer bepaald door depressies die zich ontwikkelden langs de noordelijke flank van een anticycloon. Tussen die twee perioden in, werd het weer in onze streken bepaald door luchtmassa's van zuidelijke oorsprong verbonden aan een uitgestrekt lagedrukgebied gelegen in de buurt van IJsland. De overheersing van zuidelijke lucht is verantwoordelijk voor de opmerkelijk hoge temperaturen.»

Op 15 april en 18 mei werd de soort gezien te Petigny en Boussu-en-Fagne (M. GILLARD). In juni werd de vlinder slechts tweemaal opgemerkt. Vanaf 2 juli werd een haast ononderbroken reeks meldingen gedaan t.e.m. 25 oktober. Duidelijk onderscheid tussen de migranten en nakomelingen viel niet te maken. De top was duidelijk in de tweede helft van september, maar zeker niet spectaculair. De regelmaat in het aantal waarnemingen wat voor vele soorten zeer typisch is voor 1989 liet zich ook bij de kolibriepijlstaarten gelden.

Dat de soort pogingen onderneemt om te overwinteren werd ook nu weer duidelijk. Op 20 november vond M. GILLARD een levend exemplaar in zijn garage te Presgaux.

Vindplaatsen : Antw.: Poppel, Westmalle, Zwijndrecht; Brab.: Oetingen; Limb.: Veldwezelt-Lanaken; Luik: Alleur, Bassenge, Mortroux, Petit-Rechain, Visé; Namen: Boussu-en-Fagne, Gembloux, Petigny, Presgaux; O.Vl.: Avelgem, Denderhoutem, Elversele, Lokercn-Daknam, Ursel, Wetteren, Zomergem; W.Vl.: Blankenberge, Deerlijk, Doornkerk, Geluwe, Gullegem, Gijzelbrechtegem, Koksijde, Loker, Nieuwkerke-Heuvelland, Poperinge, Roeselare, St.-Denijs, Waregem, Wenduine, Westouter, Zwevegem; Z.Vl.: Hulst, Kloosterzande, Lamswaarde, Nieuwvliet, Terneuzen, Zandberg

Maandtotalen : maart 1; april 1; mei 1; juni 2; juli 28; augustus 29; september 63; oktober 28; november 1

Jaartotaal : 154.

10. *Hippotion celerio* (LINNAEUS)

In een tuin te Le Bizet (Henegouwen) werd de wingerdpijlstaart in de maand september gevonden. Van het exemplaar is een dia gemaakt. Jammer genoeg is de exacte datum verloren gegaan (S. SPRUYTTE).

11. *Agrotis ipsilon* (HUFNAGEL)

De ipsilon-uil kende een redelijk goed migratie-jaar. Reeds op 10 mei zat de eerste in mijn val te Hulst, op 27 mei volgde de tweede. In juni werd de soort gezien op de 12e, 16e en 18e, telkens slechts één exemplaar. Vanaf 2 juli liet de soort zich op vele plaatsen zien. Het ging bijna steeds om enkelingen. Dit beeld zette zich in augustus voort. De aantallen namen licht toe. Zo werden op

30 augustus 6 exemplaren waargenomen door 5 verschillende waarnemers. Vanaf 6 september werd de soort veel gezien, waarvan tientallen op smear (M. DE VRIEZE). Na 22 september was er een duidelijke terugval. Toch bleef de uil ook in de maand oktober opvallend aanwezig. 14 van de 31 oktoberdagen kenden *ipsilon*-waarnemingen. Het laatste exemplaar van 1989 vloog op 31 oktober te Hulst in mijn val.

Vindplaatsen : Antw.: Beerse, Blaasveld, Brasschaat, Brecht, Ekeren, Hoboken, Maria-ter-Heide, Niel, Oud-Turnhout, Poppel, Turnhout, Weelde-Statie, Westmalle; Brab.: Anderlecht, Dilbeek, Wijgmaal; Limb.: Diepenbeek; Luik: Mortroux; Lux.: Baraque Fraiture; Namen: Ham-sur-Sambre, Han-sur-Lesse, Louette-St.-Pierre, Presgaux; O.Vl.: Lokeren, Ursel, Zomergem; W.Vl.: Ruiselede, St.-Denijs; Z.Vl.: Hulst, Kapellebrug, Terneuzen.

Maandtotalen : mei 2; juni 3; juli 21; augustus 52; september 219; oktober 23
Jaartotaal : 320.

12. *Peridroma saucia* (HÜBNER)

Deze bijna altijd zeldzame migrant werd alleen waargenomen te St.-Denijs (W.Vl.). Op 17 en 18 augustus vloog telkens één exemplaar van de forse uil in de lichtvlinderval (G. GLABEKE).

13. *Autographa gamma* (LINNAEUS)

Het duurde tot 5 mei vooraleer een eerste gamma-uil zich liet zien te Hoogstraten (Antw.) (E. DUFRAING). Pas 19 dagen later zou een tweede gezien worden. Vanaf die datum - 24 mei - werd de soort regelmatig, maar in kleine aantallen waargenomen. Op 6 juli kwam het dagtotaal voor het eerst boven honderd uit. De soort was vanaf toen overal present, maar bijna nergens talrijk. Zo waren er in juli slechts 7 dagen met een dagtotaal van meer dan honderd. Augustus liet dit zelfde stabiele beeld zien, geen pieken en geen dalen. Een histogram zou zeer vlak worden. Dit 'saaië' beeld zette zich ook in september door. Alleen de 10e leverde het dagrecord op voor 1989 met 441 stuks. Dit aantal werd verkregen door twee grote concentraties, met 100 stuks te Maasmechelen (Limb.) (H. VAN BESAUW) en 250 stuks te Chaudfontaine (Luik) (M. GILLARD). Vanaf 26 september begonnen de dagtotalen duidelijk te dalen. In oktober werd de soort wel door velen gemeld, maar steeds ging het om slechts enkelingen. Ook de mooie novembermaand kon de gamma-uil niet bekoren. De laatste dieren werden gezien te Watermaal (Brab.) (W. TROUKENS) en op 21 november te Terneuzen (Z.Vl.) (M. CAPELLO). Al bij al een zwak jaar voor deze gewone soort.

Maandtotalen : mei 9; juni 69; juli 2304; augustus 2822; september 2684; oktober 109; november 9.

Jaartotaal : 8006.

14. *Nomophila noctuella* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER)

Steeds meer blijkt dat goede jaren voor deze micro uitzonderingen zijn. Ook in 1989 werd de soort sporadisch gevangen. Op 25 juli vloog de eerste in mijn val te Hulst. Op 22 augustus volgde nummer 2. Op die dag ving L. DUFRAING een exemplaar te Beerse. 23 september kwamen de volgende twee, nu te Han-sur-Lesse (B. MAES). De laatste werd op 23 oktober op licht gevangen te Wilrijk (Fam. JANSSENS).

Vindplaatsen : Antw.: Beerse, Wilrijk; Namen: Han-sur-Lesse; Z.VI.: Hulst
Maandtotalen : juli 1; augustus 2; september 2; oktober 1
Jaartotaal : 6.

15. *Udea ferrugalis* (HÜBNER)

Wederom slechts enkele meldingen van deze Pyralidae. Van 20 t.e.m. 29 juli werden 4 exemplaren gevangen te Presgaux (M. GILLARD). Op 26 juli ving G. GLABEKE een exemplaar met de lichtval te St.-Denijs. Dan moest er gewacht worden tot 16 september vooraleer zich weer een vlindertje liet vangen, nu te Han-sur-Lesse (B. MAES). Op 31 oktober werd het laatste exemplaar gezien te Laplaigne (Fam. JANSSENS).

Vindplaatsen : Hen.: Laplaigne; Namen: Han-sur-Lesse, Presgaux; W.VI.: St.-Denijs
Maandtotalen : juli 5; september 1; oktober 1
Jaartotaal : 7.

16. *Diasemia litterata* (SCOPOLI)

Tot de grote verrassingen van 1989 behoorde ongetwijfeld de vangst van twee exemplaren van deze Pyralidae op 21 augustus te Louette-St.-Pierre (Namen). Beide exemplaren kwamen rond middernacht naar de HPL-lamp (M. FAQUAET).

De dwaalgasten

Dit zijn regelmatige of occasionele zwervers, in de regel afkomstig van over de grens, vooral uit Midden-Europa. Doorgaans worden slechts zeer kleine aantallen aangetroffen. Zij kunnen zich soms enkele jaren in ons land handhaven, maar verdwijnen dan opnieuw voor onbepaalde tijd. Het betreft soorten die leven op de grens van hun areaal.

A. *Aporia crataegi* (LINNAEUS)

Het groot geaderd witte behoort tot de soorten op de rand van hun areaal. Nauwkeurig observeren blijft daarom gewenst. In de maand juni werden twee mannelijke exemplaren gezien te Treignes (Namen) door H. DE BISSCHOP.

B. *Everes argiades* (PALLAS)

Wederom een melding van het staartblauwtje, nu in de kleiputten te Ploegsteert (Henegouwen) op 4 augustus (F. VERLOOVE).

C. *Lysandra coridon* (PODA)

In de maand juli werden te Treignes (Namen) 'meerdere waarnemingen' gedaan door H. DE BISSCHOP.

D. *Nymphalis antiopa* (LINNAEUS)

De rouwmantel behoort tot de grote zeldzaamheden. Op 24 april werd een exemplaar van deze prachtige vlinder gezien, zonnend op een stuk beton te Deerlijk (W.VI.) (W. VANDEMAELE). Tijdens een jeugdnatuurwerkkamp te Sugne (Luxemburg) werd op 10 augustus een tweede vlinder waargenomen door I. BOURGEOIS.

E. *Stegania trimaculata* (VILLERS)

Op 18 juli werd een afgevlogen vrouwtje gevangen te Oudergem, de eerste vondst van deze spanner in het zuidoosten van de Brusselse agglomeratie (A. VAN DER SLOOT). Het warme zomerweer verklaart ongetwijfeld deze

vroege vangstdatum. Verder werden nog slechts twee exemplaren gevangen, beide te Anderlecht en wel op 27 juli (W. TROUKENS) en op 19 mei (A. DE TURCK), beide f. *cognataria*.

F. *Proserpinus proserpina* (PALLAS)

Op 21 mei zat tijdens een tuinfeest een exemplaar in het licht van een sterke lamp op een witte muur te Berlare (O.Vl.) (G. BLIKI), het eerste exemplaar uit Noord-België. Het biotoop aldaar bestaat uit een vlak, vrij zandig terrein in de nabijheid van het Donkmeer met riet en harig wilgeroosje. Het exemplaar bevindt zich momenteel in coll. TROUKENS. Op 8 augustus werd een tweede exemplaar naar de lamp gelokt te Presgaux (Namen) (M. GILLARD).

G. *Hyles euphorbiae* (LINNAEUS)

De wolfsmelkpijlstaart werd op 31 juli en 17 september gevangen te Presgaux (Namen) (M. GILLARD).

H. *Hyles gallii* (ROTTEMBERG)

Van de walstropijlstaart werden op 17 juli 18 rupsen gevonden door V. DE TAILLE te Stockem (Arol, Lux.). Zestien stuks hiervan bereikten het popstadium. Hiervan ontpopten er op 18, 19 en 22 augustus 5 stuks. De resterende 11 poppen overwinterden (mededeling CHAPELLE).

I. *Mythimna albipuncta* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER)

Dit uiltje is weer terrein aan het herwinnen. Op 9 juli vloog de eerste in de val te Hulst. Vanaf die dag was de vlinder met soms grote tussenpozen present. De laatste vloog op 14 oktober in mijn val te Hulst.

Vindplaatsen : Antw.: Poppel; Brab.: Anderlecht, Dilbeek; W.Vl.: St.-Denijs; Z.Vl.: Hulst, Terneuzen

Maandtotalen : juli 7; augustus 3; oktober 2

Jaartotaal : 12.

J. *Mythimna l-album* (LINNAEUS)

Na een paar jaar afwezigheid vonden er weer enkele meldingen plaats van dit uiltje. Op 11 juni ving G. DE PRINS een exemplaar van deze dwaalgast op licht te Hoboken-Polder (Antw.). Op 10, 11 en 12 september ving G. VERJANS zeven exemplaren te Mortroux (Luik). Hij meldde dat deze soort ook in 1988 hier present was.

K. *Hoplodrina ambigua* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER)

Het mooie weer heeft ook voor deze soort ongetwijfeld gunstige gevolgen gehad. Na een paar zwakke jaren is ze terug terrein aan het veroveren. Op 2 juni werd de eerste gesignaleerd te Laplaigne (Fam. JANSSENS). Ruim drie weken later werd pas een tweede exemplaar gezien. De tweede generatie was veel beter vertegenwoordigd. Van 9 t.e.m. 24 augustus werd de soort haast dagelijks gemeld. Na deze periode werd ze haast alleen nog gezien op 30 augustus, 6 en 11 september.

Vindplaatsen : Antw.: Antwerpen-Linkeroever, Zwijndrecht; Brab.: Dilbeek; Hen.: Laplaigne;

O.Vl.: Ursel, Zomergem; W.Vl.: Wenduine; Z.Vl.: Hulst, Terneuzen

Maandtotalen : juni 2; augustus 35; september 2

Jaartotaal : 39.

L. *Macdunnoughia confusa* (STEPHENS)

Tussen 16 juni en 3 juli werden 6 exemplaren waargenomen te Mortroux (Luik). De soort was ook in 1988 hier present (G. VERJANS). Op 23 september ving B. MAES een uiltje te Han-sur-Lesse (Namen).

M. *Lamprotes c-aureum* (KNOCH)

Deze soort is nieuw voor de prov. Antwerpen. Op 21 april werd deze uil op licht gevangen te Hoboken-Polder (G. DE PRINS). De rups leeft op koekoeks-bloem die daar veel aanwezig is. (zie *Phegea* 18 : 57-58).

N. *Autographa bractea* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER)

De uil blijft uit de provincie Luik gemeld worden : op 21 juli werd het enige exemplaar van 1989 gevangen op licht te Stroumont (P. CLUCK).

O. *Chrysodeixis chalcites* (ESPER)

Waarnemingen in 1989 bevestigden dat de soort zich momenteel in België goed weet staande te houden. Na de migratie van 1987 vindt het aantal waarnemingen gestaag toe. Het eerste exemplaar werd op 26 juli te Niel gevangen (G. DE PRINS). Vanaf die dag werden er zeer regelmatig meldingen verricht tot einde september. Het leeuwenaandeel van de waarnemingen is van B. MAES die gedurende deze periode 95 exemplaren in zijn val te Zwijndrecht aantrof. Na deze periode werd de soort nog gemeld op 8, 23, 24 en 31 oktober. Het laatste exemplaar werd gevangen op 5 november te Turnhout (A. RIEMIS). Dit laatste exemplaar werd aangetroffen in een veranda, waar enige weken voordien aan geraniums en bepaalde vetplanten veel rupsenvraat was opgemerkt.

Omdat de verschillen tussen *Chrysodeixis acuta* (WALKER) en *C. chalcites* zonder genitaalpreparaties erg moeilijk te onderscheiden zijn, wordt er door vele waarnemers getwijfeld. Nader genitaalonderzoek zal t.z.t. uitwijzen of er tussen de *chalcites*-exemplaren ook *acuta*'s aanwezig zijn.

Vindplaatsen : Antw.: Beerse, Blaasveld, Niel, Oud-Turnhout, Poppel, Turnhout, Weelde-Statie, Zwijndrecht; Brab.: Anderlecht; O.Vl.: Gent, Zomergem; Z.Vl.: Hulst, Terneuzen
Maandtotalen : juli 2; augustus 67; september 47; oktober 6; november 1
Jaartotaal : 123.

P. *Plutella xylostella* (LINNAEUS)

Het koolmotje liet zich in 1989 slechts sporadisch zien, maar wel op tijdstippen dat de conclusie dat de soort momenteel inheems is, gehandhaafd kan blijven. Op 23 mei werd de eerste naar de lamp gelokt te Anderlecht (A. DE TURCK). Twee dagen later liet nummer twee zich vangen te Wenduine. De volgende meldingen kwamen op 7, 12, 16, 20, 27 juli en 19, 21, 22 augustus. Opvallend late exemplaren trof ik aan in mijn val te Hulst : 1 november (1 stuk) en 27 november (2 stuks).

Vindplaatsen : Brab.: Anderlecht; O.Vl.: Ussel; W.Vl.: Wenduine; Z.Vl.: Hulst
Maandtotalen : mei 2; juli 7; augustus 3; november 3
Jaartotaal : 15.

Q. *Lozotaeniodes formosanus* (GEYER)

In een poging ook de migrerende micro's beter te volgen, werd deze Tortricidae bij ons onderzoek betrokken. Op 24 juni en 5 juli werd telkens

een exemplaar gevangen te Dilbeek (Brabant). Op 10 juli werden 4 stuks naar de lamp gelokt te Wenduine (W.Vl.) (alle A. DE TURCK).

R. *Dioryctria schuetzeella* (FUCHS)

Op 26 juni kwamen 4 stuks op de lamp te Dilbeek (Brabant) (A. DE TURCK).

Zwerfers

Soorten met zwerfneigingen die elk jaar algemeen of in wisselende aantallen voorkomen. Er zijn soms grote concentraties in de nazomer. Zij zijn alleen van belang voor het trekvlinderonderzoek indien het om massale migraties, grote concentraties of opvallende gebeurtenissen gaat.

* *Pieris brassicae* (LINNAEUS)

Over migraties van het groot koolwitje bestaat al een uitgebreide literatuur. Daar de soort inheems is, worden alleen opvallende migraties in onze verslagen vermeld. Op 8 juli kwam te Oostende-strand (W.Vl.) een exemplaar recht uit zee gevlogen (F. VERLOOVE).

Tot slot

Een dankwoord aan :

- de heer Marcel GILLARD voor zijn enorme inzet om ook de franstaligen bij het BTO te betrekken.
- alle medewerkers van het BTO voor het nauwkeurig noteren en doorsturen van hun gegevens.
- de heer Kris BUYTAERT van het KMI te Brussel voor het verstrekken van weerkundige gegevens.
- de Eliassen-Uytenboogaertstichting voor het verstrekken van subsidie.
- het voltallige sectie-bestuur van het BTO voor hun inbreng en discussie.

Een oproep aan alle vlinderliefhebbers om zich aan te melden als medewerker. U ontvangt dan de benodigde formulieren en de laatste Nieuwsbrief.

Papillons migrants en 1989, sixième rapport annuel (Résumé)

1. *Colias hyale* : La différenciation entre les espèces *hyale* et *alfacariensis (australis)* n'étant pas possible pour tous nos collaborateurs, nous ne les avons pas séparés. Entre le 15 mai et le 12 août : 98 ex. Même nombre qu'en 1988.
2. *Colias crocea* : Un mâle le 1 juin à Ham-sur-Sambre (Nam.), une chenille le 15 juillet à Deinze (Fl.or.) et une femelle le 12 août à Ham-sur-Sambre.
3. *Vanessa atalanta* : Un ex. en hibernation le 29 janvier. Seulement 3 en avril. Régulier mais en petit nombre à partir du 19 mai. Les totaux journaliers les plus élevés se situent en août et sept. Un total sans précédent en novembre : 126. Total annuel : 3565.
4. *Cynthia cardui* : Le 1er papillon le 8 mai. Peu nombreux en mai et juin à l'exception de Ham-sur-Sambre (Nam.) où il y en a plus. Régulier mais en très petit nombre en juillet, août et septembre. Seulement 2 ex. en octobre. Le dernier, le 1 novembre. Total annuel : 179.
5. *Rhodometra saccharia* : Un le 31 octobre à Ursel (Fl.or.).
6. *Orthonama obstipata* : Un ex. le 8 mars à St.-Denijs (Fl.occ.).
7. *Agrius convolvuli* : Dix ex. entre le 18 août et le 23 septembre.
8. *Acherontia atropos* : Quinze chenilles. Une le 14 août, 13 le 17 août et une autre le 24 août.

9. *Macroglossum stellatarum* : Un ex. le 6 mars, un en avril et un en mai. Deux en juin. Régulièrement présent du 2 juillet au 25 octobre avec 148 exemplaires. Le dernier le 20 novembre.
10. *Hippotion celerio* : Un ex. à Le Bizet (Hainaut) en septembre.
11. *Agrotis ipsilon* : Deux ex. en mai. Trois en juin. Régulièrement présent mais en petit nombre à partir du 2 juillet. Très nombreux entre le 6 et le 22 septembre. Le dernier, le 31 octobre. Nombre total : 320.
12. *Peridroma saucia* : Un ex. le 17 août, un autre le 18 août à St.-Denijs (Fl.occ.).
13. *Agrotographa gamma* : Le 1er migrateur : le 5 mai. Peu nombreux entre le 24 mai et le début de juillet. Régulièrement présent en juillet, août et septembre. Petit nombre en octobre. Un dernier en novembre. Total : 8006, la moitié par rapport à 1988.
14. *Nomophila noctuella* : Seulement six ex. entre le 25 juillet et le 23 octobre.
15. *Udea ferrugalis* : Quatre ex. en août. Un en septembre et un en octobre.
16. *Diasemia litterata* : Deux ex. à Mouette-St.-Pierre (Nam.) le 21 août.

Espèces importantes pour l'étude des papillons migrants en Belgique

- A. *Aporia crataegi* : Deux ex. à Treignes (Nam.) en juin.
 - B. *Everes argiades* : Le 4 août, un ex. à Ploegsteert (Hainaut).
 - C. *Lysandra coridon* : Un ex. à Treignes (Nam.) en juillet.
 - D. *Nymphalis antiopa* : Un ex. à Deerlijk (Fl.occ.) le 24 avril et un le 10 août à Tugny (Lux.).
 - E. *Stegania trimaculata* : Trois en juillet. Tous dans les environs de Bruxelles.
 - F. *Proserpinus proserpina* : Un ex. le 21 mai à Berlage (Fl.or.), un second à Presgaux (Nam.) le 8 août.
 - G. *Hyles euphorbiae* : Deux à Presgaux les 31 juillet et 17 septembre.
 - H. *Hyles gallii* : 18 chenilles à Stockem (Lux.).
 - I. *Mythimna albipuncta* : Seulement 12 ex. entre le 9 juillet et le 14 octobre.
 - J. *Mythimna l-album* : Un ex. à Hoboken (Anvers) le 12 juin. Sept ex. à Mortroux (Liège) du 10 au 12 septembre.
 - K. *Hoploclerina ambigua* : Un ex. les 2 et 24 juin. 37 ex. entre le 9 août et le 11 septembre.
 - L. *Macdunnoughia confusa* : Six exemplaires entre le 16 juin et le 3 juillet à Mortroux (Liège). Un ex. le 23 septembre à Han-sur-Lesse (Nam.).
 - M. *Lamprotes c-aureum* : Une nouvelle espèce pour la province d'Anvers dont un ex. a été recensé le 21 juillet à Hoboken.
 - N. *Autographa bractea* : Uniquement en province de Liège. Un ex. à Stoumont le 21 juillet.
 - O. *Chrysodeixis chalcites* : Après la migration de 1987, est maintenant probablement implantée. Entre le 26 juillet et le 1 novembre, pas moins de 123 ex. La plupart en province d'Anvers.
 - P. *Plutella xylostella* : Seulement 13 exemplaires entre le 23 mai et le 1 novembre. Encore 2 le 27 novembre.
 - Q. *Lozotaeniodes formosanus* : Six ex. entre le 24 juin et le 10 juillet.
 - R. *Dioryctria schuetzeella* : Quatre ex. le 26 juin à Dilbeek (Brabant).
- * *Pieris brassicae* : Une observation à signaler : le 8 juillet, un ex. arrivait sur la plage d'Ostende en provenance du lointain de la mer.

Migrating Lepidoptera in 1989, sixth annual report (Abridged version)

1. *Colias hyale* : Doubts about the correct determination of all co-operators concerning the species *hyale* and *alfacariensis (australis)*. Between 15 May and 12 August 98 specimens. The same as in 1988.
2. *Colias crocea* : A male on 1 June at Ham-sur-Sambre (Namur). A caterpillar on 15 July at Deinze (East Flanders) and a female on 12 August again at Ham-sur-Sambre.
3. *Vanessa atalanta* : One on 29 January in hibernation. One on 6 March. Only 3 in April. Regularly but in small numbers from 19 May. Highest daily figures in August and September. No top. Unprecedented high November numbers : 126. Total number : 3565.
4. *Cynthia cardui* : The first butterfly on 8 May. Only a few in May and June. In Ham-sur-Sambre (Namur) more common. Regularly but in very small numbers in July, August and September. Only two in October. The last one on 1 November. Total number : 179.

5. *Rhodometra sacraria* : One on 31 October at Ursel (East-Flanders).
6. *Orthonama obstipata* : One on 8 March at St.-Denijs (West Flanders).
7. *Agrius convolvuli* : Between 18 August and 23 September ten specimens.
8. *Acherontia atropos* : 15 caterpillars. One on 14 August. thirteen on 17 August and one on 24 August.
9. *Macroglossum stellatarum* : One on 6 March, one in April and May. Two in June. Regularly present from 2 July until 25 October with 148 specimens. One on 20 November.
10. *Hippotion celerio* : One in September at Le Bizet (Hainaut).
11. *Agrotis ipsilon* : Two in May. Three in June. From 2 July regularly but in small numbers. Between 6 and 22 September higher numbers. Last one on 31 October. Total number : 320.
12. *Peridroma saucia* : One on 17 August and one on 18 August at St.-Denijs (West-Flanders).
13. *Autographa gamma* : First migrant 5 May. Small numbers between 24 May and the beginning of July. Regularly in July, August and September. Small numbers in October. A few in November. Total number : 8006, half the number of 1988.
14. *Nomophila noctuella* : Between 25 July and 23 October only six specimens.
15. *Udea ferrugalis* : Four specimens in August. One in September and one in October.
16. *Diasemia litterata* : Two at Louette-St.-Pierre (Namur) on 21 August.

Species of importance for the study of migrating Lepidoptera in Belgium

- A. *Aporia crataegi* : Two specimens at Treignes (Namur) in June.
 - B. *Everes argiades* : One on 4 August at Ploegsteert (Hainaut).
 - C. *Lysandra coridon* : One at Treignes (Namur) in July.
 - D. *Nymphalis antiopa* : One on 24 April at Deerlijk (West Flanders) and one on 10 August at Sugny (Luxemburg).
 - E. *Stegania trimaculata* : Three in July. All near Brussels.
 - F. *Proserpinus proserpina* : One at Berlage (East Flanders) on 21 May. A second one at Presgaux (Namur) on 8 August.
 - G. *Hyles euphorbiae* : Two at Presgaux on 31 July and 17 September.
 - H. *Hyles gallii* : 18 caterpillars at Stockem (Luxemburg).
 - I. *Mythimna albipuncta* : Only twelve between 9 July and 14 October.
 - J. *Mythimna l-album* : One on 11 June at Hoboken (Antwerp) and on 10, 11 and 12 September seven at Mortroux (Liège).
 - K. *Hoplodrina ambigua* : One on 2 and 24 June. 37 between 9 August and 11 September.
 - L. *Macdunnoughia confusa* : 6 specimens between 16 June and 3 July at Mortroux (Liège). One on 23 September at Han-sur-Lesse (Namur).
 - M. *Lamprotes c-aureum* : A new species for the province of Antwerp. One on 21 July at Hoboken.
 - N. *Autographa bractea* : Again only from the province of Liège. One on 21 July at Stroumont.
 - O. *Chrysodeixis chalcites* : After the migration of 1987 now probably native. Between 36 July and 1 November not less than 123 specimens, mainly in the province of Antwerp.
 - P. *Plutella xylostella* : Between 23 May and 1 November only 13 specimens. 27 November still 2.
 - Q. *Lozotaeniodes formosanus* : Six between 24 June and 10 July.
 - R. *Dioryctria schuetzeella* : Four on 26 June at Dilbeek (Brabant).
- * *Pieris brassicae* : One on 8 July came straight out of sea at Ostend-beach.